

สมเด็จพระเจ้าพระยา บรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค):

แบบอย่างของบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์

■ วิไลฤทธิ์ วัฒนานิมิตกุล

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุคคลที่ได้รับการสถาปนาเป็น “สมเด็จพระเจ้าพระยา” เป็นคนสุดท้ายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ มีสร้อยสมญาภิไธยนามตามจารึกในสุพรรณบัฏว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ สมันตพงศ์พิสุทธิ มหาบุรุษรัตโนดม บรมราชูตมรรคมหาเสนาบดี มหาสุริยมณฑลสิมูรธาธร จักรรัตนสหจรสุรศรชรรค์ วรลัญจธานินทร์ ปริมินทรมหาราชวรานุกุล สรรพกิจจานุกิจมูลประสาท ปริมาตยกุลประยูรวงศ์วิวัฒน์ สกลรัชวรณาจักรโรประสดีมภ์ วรยุติธรรมอาชวาระยาศัย ศรีรัตนตรัยคุณาภรณ์ ภูษิต อเนกบุยุฤทธิ์ประธิสรรค์ มหันตวรเดชาานุภาพพิตร” (ห้องสมุดสถาบันพระปกเกล้า, ม.ป.ป., ออนไลน์) สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้รับการยกย่องว่าเป็น “มหาบุรุษรัตโนดม” ที่ถึงพร้อมด้วยความจงรักภักดีที่มีมาแต่ต้นและผ่านการสนองงานที่สร้างคุณูปการให้กับบ้านเมืองอย่างมากยาวนานปีการ

ในทรรศนะของผู้เขียนหากมองย้อนกลับไปในอดีตถึงการดำรงชีวิตและการปฏิบัติภารกิจที่เป็นคุณูปการอย่างยิ่งของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ด้วยการพิจารณาในกรอบแนวคิดของหลักวิชาการในปัจจุบันเกี่ยวกับ “ความคิดบวก” และ “ความคิดสร้างสรรค์” ซึ่งความคิดทั้ง ๒ ลักษณะนี้ต่างมีความสัมพันธ์และเกี่ยวเนื่องกันอย่างกลมกลืน ในทำนองที่ว่า “ความคิดบวกเป็นปัจจัยเอื้อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์เกิดขึ้นโดยมีพื้นฐานจากความคิดบวก” หากนำความคิดทั้ง ๒ ลักษณะดังกล่าวมาบูรณาการกัน ด้วยการประสานสัมพันธ์แบบองค์รวมเป็นหนึ่งเดียวที่มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ไม่แยกส่วนแต่มีความเป็นเอกภาพในตัวเอง ซึ่งอาจเรียกได้ว่า “ความคิดบวกสร้างสรรค์” ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงคุณูปการ

ของสมเด็จพระยาฯ ที่ได้ปฏิบัติไว้ จึงนับได้ว่าท่านเป็นบุคคลที่มีความคิดบวก สร้างสรรค์ในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติภารกิจเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ บ้านเมือง อาจกล่าวได้ว่า “สมเด็จพระยาฯ เป็นบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” ที่เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติภารกิจทั้งปวงเพื่อส่วนรวมและประเทศชาติ

เบื้องต้นจะได้กล่าวถึง “การคิดบวก” ซึ่งเป็นความสามารถของบุคคลในการมองหาสิ่งดี ๆ ของทุกสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นของบุคคล เหตุการณ์ และสิ่งต่าง ๆ การมองให้เห็นประโยชน์ในสรรพสิ่งต่าง ๆ ในเหตุการณ์ต่าง ๆ ในความคิดใหม่ ๆ รวมทั้งการมองเห็นโอกาสดี ๆ แม้ในยามวิกฤต (รัศมี ฉันทธร, ๒๕๕๒, น. ๑๘) ส่วน “การคิดสร้างสรรค์” เป็นความสามารถของบุคคลในการคิดที่มีองค์ประกอบหลายด้าน ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดอ่อนน้อมหรือคิดยืดหยุ่น การคิดในหลายแง่มุม และการคิดละเอียดลออ เพื่อให้ได้ผลผลิตจากการคิดเป็น “สิ่งใหม่” ที่ให้ประโยชน์ต่อบุคคลและส่วนรวม (ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์, ๒๕๕๘, น. ๙๕) สำหรับ “การคิดบวกสร้างสรรค์” นั้น รัศมี ฉันทธร (๒๕๕๒, น. ๑๘) ได้ให้นิยามว่า “เป็นการคิดที่เป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งและมั่นคงที่สามารถช่วยให้บุคคลทำงานได้สำเร็จและมีความสุข”

ในการพิจารณาถึง “บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” นั้น ผู้เขียนมีทรรศนะว่า บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์เป็นบุคคลที่มีฐานการคิดจากความคิดบวกและความคิดสร้างสรรค์ที่บูรณาการกันอย่างกลมกลืน เป็นความคิดบวกสร้างสรรค์ โดยที่บุคคลนั้นใช้ “ความคิดบวกสร้างสรรค์” เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และสามารถปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น เรียบร้อย บังเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ “บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” ควรมีแนวทางสำคัญในการดำรงชีวิตและปฏิบัติภารกิจ ๕ ประการ ได้แก่

๑. เปิดใจกว้าง รับรู้วิทยาการ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง
๒. ปรับประยุกต์ใช้ความรู้สู่การพัฒนา
๓. คิดที่แตกต่าง (ด้วยหลักเหตุผล) เพื่อกำหนดเป็นนวัตกรรมหรือวิธีการแก้ปัญหา
๔. เรียนรู้จากความสำเร็จเพื่อต่อยอดในการสร้างสิ่งใหม่
๕. มีสุนทรียะ มีความสุข เรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ จากความรื่นรมย์

เมื่อพิจารณาแนวทางในการดำรงชีวิตของบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์ที่กล่าวมาข้างต้นกับคุณูปการของสมเด็จพระยาฯ ที่ผ่านมา ทำให้ประจักษ์ชัดว่า “สมเด็จพระยาฯ เป็นแบบอย่างบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” ดังนี้

“เปิดใจกว้าง รับรู้วิทยาการ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง”

“การเปิดใจกว้าง” เป็นแนวทางที่เกี่ยวข้องกับการเปิดกว้างต่อความคิด การโต้แย้ง และข้อมูลที่หลากหลาย เป็นการเปิดหู เปิดตา เปิดใจ รับรู้เรื่องใหม่ ๆ และเหตุการณ์ต่างๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมในทุกวันของชีวิต ซึ่งนับเป็นแนวทางสำคัญของ “บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” ที่ทำให้บุคคลนั้น ๆ เต็มใจที่จะพิจารณามุมมอง อื่นๆ หรือทดลองประสบการณ์ใหม่ ๆ และพร้อมที่จะรับรู้รับฟังสิ่งที่ผู้อื่นนำเสนอ

สมเด็จพระยาฯ เป็นบุคคลที่เปิดใจกว้างในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิทยาการจากชาติตะวันตกที่หลังไหลเข้ามาในสยามประเทศ ด้วยเป็นยุคสมัยของ

ลัทธิจักรวรรดินิยม ขาดมหาอำนาจต่าง ๆ ได้ออกมาแสวงหาประเทศอาณานิคมเพื่อประโยชน์ทางการค้าและการแสวงหาแหล่งทรัพยากรต่างๆ ในช่วงเวลานั้นสยามประเทศจึงมีลักษณะเป็นพหุสังคมที่มีความหลากหลายทั้งทางเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ตั้งแต่ครั้งเป็นหลวงสิทธิ์นายเวรได้ศึกษาภาษาอังกฤษและรับรู้ขนบธรรมเนียมของชาวตะวันตก และมีความคุ้นเคยกับชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะมิชชันนารีอเมริกันที่เข้ามาอยู่ในสยามประเทศ หมอบรัดเลย์ แห่งคณะอเมริกันคอมมิชชันเนอร์ฯ ได้กล่าวถึงหลวงสิทธิ์นายเวรไว้ในบันทึกประจำวัน มีข้อความตอนหนึ่งว่า**ท่าทางคมขำ พุดจาไพเราะมีอัธยาศัยดี....** พวกมิชชันนารีได้ไปหาหลวงนายสิทธิ์ยังบ้านของท่าน บ้านของหลวงนายสิทธิ์ใหญ่โตงดงามมาก ที่หน้าบ้านเขียนป้ายติดไว้ว่า **“นี่บ้านหลวงนายสิทธิ์ ขอเชิญท่านสหายทั้งหลาย”** ที่บ้านหลวงนายสิทธิ์นี้พวกมิชชันนารีได้รู้จักคนดี ๆ อีกหลายคน ข้อนี้พวกมิชชันนารีรู้สึกชอบพอแลรักใคร่ท่านมาก

การที่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เปิดใจกว้าง รักรู้วิทยาการของชาวต่างชาติ ก่อให้เกิดการสร้างสรรคประโยชน์อย่างมากมาย อาทิ การเปิดใจกว้างเล็งเห็นคุณค่าของเหล่ามิชชันนารีซึ่งล้วนมีความรู้เป็นยอดในด้านสาธารณสุขให้มีโอกาสเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการแพทย์และสาธารณสุขสมัยใหม่ไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ในชนบทแทบทุกภูมิภาค ได้แก่ (๑) การสนับสนุนด้านสถานที่ การศึกษา และทดลองยาสมัยใหม่ของหมอบรัดเลย์ และหมอชาวมล เรโนลด์ เฮาส์ โดยได้ใช้บ้านของท่านเป็นคลินิก ใช้วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่รักษาผู้ป่วย และใช้เป็นศูนย์เรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่ (๒) การให้การสนับสนุนที่พัก และสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกแก่บุคลากรการแพทย์สมัยใหม่ (๓) เผยแพร่และขยายวิทยาการทางการแพทย์จากพระนครไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ส่งผลให้มีการก่อตั้งโรงพยาบาลของแพทย์มิชชันนารีขึ้นทั้งในพระนครและภูมิภาคต่าง ๆ เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีความปกติสุข มีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง

“ปรับประยุกต์ใช้ความรู้สู่การพัฒนา”

“การประยุกต์ใช้องค์ความรู้” หมายถึง ความสามารถในการนำ “บางสิ่ง” มาปรับใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับบริบทสภาพแวดล้อม และเวลา ในขณะนั้น เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ การประยุกต์ใช้ความรู้ อาจทำให้เกิดการใช้ประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ โดยทิศทางใหม่ ทั้งนี้ อาจไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งใหม่ทั้งหมด แต่เป็นการพยายามคิดเพื่อหาทางใช้ประโยชน์ของสิ่งที่มีอยู่ให้มากกว่าเดิมเพื่อใช้อย่างคุ้มค่ามากที่สุด (แพรรักษ์รา เขียวขุ่ม, ๒๕๖๖, ออนไลน์)

“การปรับประยุกต์ใช้ความรู้” จึงเป็นวิธีการในการนำ “องค์ความรู้” ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของทฤษฎี หลักการ แนวคิด วิธีปฏิบัติ และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งมาปรับใช้โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมของการนำองค์ความรู้ นั้น ๆ มาใช้ดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์อย่างหลากหลาย

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ในช่วงที่ดำรงตำแหน่งหลวงสิทธิ์นายเวรในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เป็นผู้ที่สนใจในการศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่นแบบฝรั่ง โดยนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้ในเรื่องการต่อเรือมาประยุกต์ใช้ในการต่อเรือแบบฝรั่งเพื่อใช้ประโยชน์ได้หลายลักษณะ ทั้งในราชการ

ทัพศึก การปราบจลาจลภายในประเทศ การต่อสู้กับศัตรู และยังสามารถใช้เป็นเรือพระที่นั่งสำหรับพระมหากษัตริย์ในการเสด็จประพาส หัวเมืองชายทะเล หลวงสิทธินายเวรนับเป็นนายช่างไทยคนแรกที่สามารถต่อเรือแบบฝรั่งได้ โดยการต่อเรือได้ปรับประยุกต์ให้เหมาะสมตามการใช้งาน อาทิ เรือกำปั่นรบลำแรกเรียกว่า เรือกำปั่นบริค นำเข้ามาทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๘ โปรดพระราชทานชื่อว่า "เรือแก้วกลางสมุทร" (แต่ฝรั่งเรียกว่าเรืออาเรียล) และได้ต่อเรือรบอีกหลายลำมีน้ำหนักถึง ๓๐๐ - ๔๐๐ ตัน สำหรับลำเลียงทหารไปรบกับญวน ในปลายปี พ.ศ. ๒๓๗๘ ได้ต่อเรือขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้ทรงพระราชทานชื่อว่า "ระบิลบัวแก้ว" ในปี พ.ศ. ๒๓๗๙ หลวงสิทธินายเวรได้ต่อเรือกำปั่นอีก ๔ ลำ ได้แก่ เรือรบวิทยาคม เรือรบวิฒนาณาม (แอโร) เรือจินดาตวงแก้ว เรือเทพโกสินทร์ ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๓ หลวงสิทธินายเวรได้สร้างเรือกำปั่นแบบฝรั่งขึ้นอีกหลายลำ ได้แก่ เรือราชฤทธิ (พ.ศ. ๒๓๘๔) เรือสยามภพ (พ.ศ. ๒๓๘๕) เรือโผนแผ่นทะเล (พ.ศ. ๒๓๙๒) และเรือจรจบบล (พ.ศ. ๒๓๙๓) เป็นต้น การปรับประยุกต์ใช้ความรู้ในการต่อเรือจำนวนมากหลายลำให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานของหลวงสิทธินายเวรแสดงให้เห็นถึงแนวทางการปฏิบัติภารกิจของ “บุคคลคิดบวก สร้างสรรค์ที่มีความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้สู่การพัฒนา” ได้อย่างชัดเจน

“การคิดที่แตกต่าง (ด้วยหลักเหตุผล) เพื่อกำหนดเป็น “นวัตกรรมหรือวิธีการแก้ปัญหา”

“การคิดที่แตกต่าง” เป็นการคิดที่ไม่ยึดติดอยู่เพียงในกรอบใดกรอบหนึ่ง และหลีกเลี่ยงการมองสรรพสิ่งเพียงแค่มุมเดียว ซึ่งในเรื่องนี้ M Academy (๒๕๖๐, ออนไลน์) ได้นำเสนอแนวทางของการคิดที่แตกต่างไว้ ดังนี้ (๑) คิดต่างได้แต่ต้องไม่ทำร้ายผู้อื่น (๒) ไม่ดูถูกความคิดที่แตกต่างของผู้อื่น (๓) คิดต่างแบบคิดบวก และ (๔) คิดต่างอย่างมีสติ

ในทรรศนะของผู้เขียน **“ความคิดที่แตกต่าง”** ก่อให้เกิดความหลากหลาย และเป็นที่มาของความคิดสร้างสรรค์ อย่างไรก็ตามความคิดที่แตกต่างจะสามารถสร้างสรรค์นวัตกรรมหรือวิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้นั้น ควรตั้งอยู่บนหลักเหตุผล และผ่านการกลั่นกรองความคิดนั้น ๆ เพื่อไม่ให้ความคิดที่แตกต่างนั้นไร้ทิศทางจนเกินไป

สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เป็นบุคคลหนึ่งที่มี **“ความคิดที่แตกต่างที่ตั้งอยู่บนหลักเหตุผล”** ดังปรากฏชัดของแนวคิดดังกล่าวในคราวที่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งพระสมุหกลาโหมเป็นแม่กองขุดคลองเริ่มจากแม่น้ำเมืองนครไชยศรี (แม่น้ำท่าจีน) บริเวณปากคลองบางยาง (อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร) เชื่อมกับแม่น้ำเมืองราชบุรี (แม่น้ำแม่กลอง) บริเวณตำบลบางนกแขวก (อำเภอบางคนที จังหวัดสมุทรสงคราม) โดยเกณฑ์แรงงานทหาร ข้าราชการ ประชาชน และแรงงานกรรมกรชาวจีนร่วมกันขุด ขนาดคลองที่ขุดในระยะแรกมีความกว้าง ๖ วา (๑๒ เมตร) ลึก ๖ ศอก (๓ เมตร) ความยาว ๘๔๐ เส้น (ประมาณ ๓๒ กิโลเมตร) คลองนี้ใช้เวลาขุด ๒ ปี (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี, ม.ป.ป., ออนไลน์) ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานชื่อคลองจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ว่า **“คลองดำเนินสะดวก”** แต่เดิมนั้นการขุดคลองจะกำหนดความกว้างความลึก

ไว้ก่อนแล้วดำเนินการขุดให้มีขนาดตามที่กำหนดไว้ในครั้งเดียว แต่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มีความคิดที่แตกต่างว่า “ที่จะขุดคลองให้กว้างนั้นไม่สามารถที่จะทำประโยชน์ ยืนยาวได้ อย่างเช่นคลองมหาไชย แรกลงมือขุด ๘ วา สายน้ำ ดินไม่พอก็ชักตื้น ถ้าขุดแต่คลองแคบ ๆ ให้ต้องสายน้ำก็จะกัดกว้างออกไปเอง” สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ คิดแตกต่างจากเดิมบนหลักเหตุผลที่ว่า โดยธรรมชาตินั้นน้ำจะกัดเซาะดินให้พังทลาย กว้างขึ้นอยู่แล้ว จึงได้กำหนดเป็นวิธีการ “ขุดระยะหนึ่งแล้วเว้นไว้ระยะหนึ่งให้น้ำเซาะดินที่ไม่ได้ขุดพังไปเอง” กล่าวคือการขุดนั้นใช้วิธีการขุดดินระยะหนึ่งแล้วเว้นไว้ไม่ต้องขุดดินระยะหนึ่ง เมื่อน้ำหลากมาจะเซาะดินที่เว้นไว้ไม่ได้ขุดให้พังทลายไป ซึ่งก็ปรากฏว่าคลองดำเนินสะดวกที่ขุดนี้มีสายน้ำทำเงินไหลขึ้นลงทะเลทำให้เกิด การกัดเซาะปากคลองข้างตะวันออกกว้างออกได้รวดเร็ว จึงเป็นจริงดังความคิดที่แตกต่างของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ที่ว่า “ขุดเล็กก็ใหญ่ออกไป” นอกจากนั้นข้อเสนอแนะการขุดคลองที่แตกต่างจากเดิมเกี่ยวกับการขุดคลองให้แคบแต่ในที่สุดจะกว้าง เองนั้นยังเป็นการประหยัดการลงทุนและเวลา แต่ได้ผลประโยชน์มากมาย จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็น “ความคิดที่แตกต่าง (ด้วยหลักเหตุผล) เพื่อกำหนดเป็นนวัตกรรม ด้านวิธีการขุดคลอง” ของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ที่ปรากฏเป็นความจริงในเวลาต่อมา

“เรียนรู้จากความสำเร็จเพื่อต่อยอดในการสร้างสิ่งใหม่”

บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์จะสามารถเรียนรู้และนำความสำเร็จหรือผล การกระทำที่เป็นเลิศของสิ่งหนึ่งมาต่อยอดสู่การสร้างสิ่งอื่นได้ สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ซึ่งเป็นบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์ก็เป็นเช่นนั้น

แนวทางการปฏิบัติการกิจในด้านนี้ของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ พิจารณาได้ จากกรณีที่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ มุ่งความสนใจไปที่เมืองราชบุรี มีความประทับใจใน ความสวยงามตามธรรมชาติของกลุ่มแม่น้ำแม่กลองและแควน้อยเป็นอย่างมาก โดยที่ เมืองราชบุรีในช่วงเวลานั้นยังไม่ “เปิดกว้าง” มากนัก แต่ด้วยการเรียนรู้ของสมเด็จพระ เจ้าพระยาฯ ถึงความสำเร็จในการขุดคลองภาษีเจริญที่ปรากฏชัดเจนว่า ทำให้มี ความสะดวกในการคมนาคมทางเรือและเกิดประโยชน์มากมาย ประกอบกับการ มองการณ์ไกลของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ในการเชื่อมโยงความคิดจากความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองของการขุดคลองภาษีเจริญมาสู่การขุดคลองตั้งแต่แม่น้ำ เมืองนครไชยศรี (แม่น้ำท่าจีน) มาออกแม่น้ำเมืองราชบุรี (แม่น้ำแม่กลอง) และได้ รับพระราชทานชื่อคลองจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ว่า “คลองดำเนินสะดวก” ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเปิดใช้ใน พ.ศ. ๒๔๑๑ ใช้งบประมาณในการขุดเป็นเงินในสมัยนั้น จำนวน ๑,๔๐๐ ชั่ง (๑๑๒,๐๐๐ บาท) ซึ่งปิยนารถ บุณนาค (๒๕๖๔, น. ๗๗) ได้ให้ข้อมูลว่า “สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้นำเงิน ส่วนที่เหลือจากการก่อสร้างพระนครคีรี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ อนุมัติให้เป็นเงินใช้จ่ายของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ในการขุดคลองนี้ จำนวน ๔๐๐ ชั่ง (๓๒,๐๐๐ บาท) และเป็นส่วนของสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ อีก ๑,๐๐๐ ชั่ง (๘๐,๐๐๐ บาท)” ผลของการขุดคลองดำเนินสะดวกนี้คือ คลองดำเนินสะดวก เป็นเส้นทางลัดจากหัวเมืองตะวันตกกับกรุงเทพมหานคร ทำให้มีความสะดวก ในการคมนาคม การขนส่งสินค้า และดึงดูดให้ผู้คนจำนวนมากหลั่งไหลเข้ามาสู่ เมืองราชบุรี ทำให้การค้าขายเจริญรุ่งเรืองขึ้น”

ภารกิจดังกล่าวของสมเด็จพระยาฯ แสดงให้เห็นถึงการมองสภาพการณ์ต่าง ๆ เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาเมืองราชบุรีโดยนำประสบการณ์ ผลการดำเนินงาน และความสำเร็จของการชุดคลองภาษีเจริญมาขยายผลสู่การชุดคลองดำเนินสะดวก จึงนับเป็นแนวทางที่ชัดเจนของ “บุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” ที่ว่า “เป็นผู้เรียนรู้จากความสำเร็จ เพื่อต่อยอดในการสร้างสิ่งใหม่”

“มีสุนทรียะ มีความสุข เรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ จากความรื่นรมย์”

หลายคนมองว่า “ความสุขหายาก พบแต่ความทุกข์ที่มีอยู่ดาษดื่น” แท้จริงแล้วความสุขเกิดได้ทุกที่ ทุกเวลา ทุกโอกาสรอบตัวเรา บุคคลที่เป็น “ผู้คิดบวกสร้างสรรค์” นั้นจะสามารถหาความสุขกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวได้จากความสุขเล็กน้อย ๆ และพัฒนาไปสู่ความสุขที่ยิ่งใหญ่ขึ้น และเป็นผู้ที่มีสุนทรียะ มีความสนใจในคุณค่าของสุนทรียะต่าง ๆ เช่น ด้านดนตรี ภาษา ศิลปะ เป็นต้น และนอกจากความรื่นรมย์ที่ได้รับจากสุนทรียะเหล่านั้นแล้ว ก็ยังสามารถเรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ จากความรื่นรมย์นั้น ๆ ได้

สมเด็จพระยาฯ นับเป็นผู้ที่มีสุนทรียะในหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านภาษาและวรรณกรรม มีเรื่องเล่าว่า ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ในขณะนั้นสมเด็จพระยาฯ ดำรงตำแหน่งเป็นหลวงสิทธิ นายเวรได้ไปร่วมเล่นสัควาพร้อมด้วยสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ และเจ้านายอีกหลายพระองค์ สมเด็จพระยาฯ มีความสนใจในคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ของวรรณกรรมทั้งประเภทร้อยกรองและร้อยแก้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมจีนซึ่งมีประเด็นของเนื้อหาสาระที่เป็นกุศโลบายอันเป็นประโยชน์ในด้านการเมือง การปกครอง และตำราพิชัยสงคราม วรรณกรรมจีนที่สมเด็จพระยาฯ โปรดปรานเป็นอย่างยิ่งคือ “สามก๊ก” จากการที่สมเด็จพระยาฯ เล็งเห็นคุณค่าของวรรณกรรมต่าง ๆ จึงมีแนวคิดที่จะสร้างเสริมสุนทรียะและเผยแพร่กุศโลบายที่แฝงอยู่ในวรรณกรรมดังกล่าวให้กับผู้ที่สนใจโดยทั่วกัน ด้วยการให้แปลวรรณกรรมจีน เป็นภาษาไทยทั้งหมดถึง ๑๙ เรื่อง อาทิ ไช้จิ้น ตังจิ้น น้ำซ่อง หงอใต้ บัวฮวยเหลา โหงวไฮ้วเพงไซ โหงวไฮ้วเพงหน้า ขวยจ๊ก ซ้องกั๋ง เม่งเฉียว ชิเตงซันเจงไซ เองเลียดตัวน อิวกั๋งหน้า ได้อั้งเผ่า เซียวอั้งเผ่า เนียนำอิดซือ เม่งมวดเซงญ้อ เป็นต้น

ภารกิจที่เป็นคุณูปการที่สมเด็จพระยาฯ ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ต้นจวบจนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ นับว่าเป็นภารกิจที่ยิ่งใหญ่ มีความยากลำบากอันเนื่องด้วยความไม่พร้อมมูลของเครื่องมือและอุปกรณ์ ตลอดจนมีวิธีการใหม่ ๆ ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้กับบริบทของสยามประเทศในเวลานั้น สมเด็จพระยาฯ มิได้ย่อท้อแต่กลับมีความพยายามในการเรียนรู้ คิดค้นหาหนทางต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกุศโลบายและกระบวนการปฏิบัติที่หลากหลาย จนภารกิจทั้งปวงบรรลุความสำเร็จด้วยแนวทางการดำรงชีวิต และการปฏิบัติภารกิจ ๕ ประการ คือ (๑) เปิดใจกว้าง รับรู้วิทยาการ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลง (๒) ปรับประยุกต์ใช้ความรู้สู่การพัฒนา (๓) คิดที่แตกต่าง (ด้วยหลักเหตุผล) เพื่อกำหนดเป็นนวัตกรรมหรือวิธีการแก้ปัญหา (๔) เรียนรู้จากความสำเร็จเพื่อต่อยอดในการสร้างสิ่งใหม่ และ (๕) มีสุนทรียะ มีความสุข เรียนรู้และสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ จากความรื่นรมย์

คุณูปการทั้งปวงที่สมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้ประพจน์ปฏิบัติมาภายใต้บริบทของวิทยาการ การเมือง เศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลานั้นด้วยแนวทางสำคัญ ๕ ประการข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ เป็น “แบบอย่างบุคคลคิดบวกสร้างสรรค์” อย่างแท้จริง ที่เราท่านทั้งหลายควรเจริญรอยตามด้วยการนำมาเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตและการปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ อันจะส่งผลให้มีความสุข ความสำเร็จ ความก้าวหน้า และเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเอง ส่วนรวม และประเทศชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ จินดานุรักษ์. การคิดสร้างสรรค์. ใน ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (บ.ก.). **ศาสตร์การคิด**. (น. ๙๓-๑๒๐). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปิยนาด บุนนาค. (๒๕๖๔). สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) กับการสร้าง “แหล่งที่มาแห่งการท่องเที่ยวไทย”. ใน สุดารัตน์ ชาญเลขา (บ.ก.). **ศรีสมเด็จ'๖๔** (น. ๗๖-๗๘). กรุงเทพฯ: สมาคมศิษย์เก่าบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยาในพระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี. (ม.ป.ป.). **ดำเนินสะดวก: คลองสำคัญในประวัติศาสตร์ไทย**. สืบค้น ๗ กันยายน ๒๕๖๗. จาก <https://www.finearts.go.th/ratchaburimuseum/view/21799>
- แพรวภัทรา เขียวช่อม. (๒๕๖๖). **การประยุกต์องค์ความรู้สู่ชุมชนเป้าหมาย**. สืบค้น ๓ กันยายน ๒๕๖๗, จาก https://pws.npru.ac.th/praepat/system/20231102130648_81bef8f0601216a21d2fc788923c82b3.pdf
- รัศมี ธีษธร. (๒๕๕๒). **กวาดขยะความคิด ...ชีวิตก็ยิ้มได้...(Cresitive Thinking)**. กรุงเทพฯ: แอล.ที.เพรส.
- ห้องสมุดสถาบันพระปกเกล้า. (ม.ป.ป.). **สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เสนาบดีสี่แผ่นดิน กรณีศึกษา แนวคิดทางการเมืองการปกครองและคุณธรรมที่สะท้อนความภักดีต่อสยามประเทศ**. สืบค้น ๖ กันยายน ๒๕๖๗. จาก <https://kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=m-mvw&db=Main&skin=s&mmid=1303&bid=20097>
- M Academy. (๒๕๖๐). **คิดต่างไม่ผิด ถ้าแตกต่างอย่างสร้างสรรค์**. สืบค้น ๕ กันยายน ๒๕๖๗. จาก <https://m-academy.in.t>

